

TARIXIY GEOGRAFIYANING METODI, PREDMETI VA VAZIFALARI

Pedagogika va ijtimoiy fanlar fakulteti

tarix ta'lim yo'nalishi

1-kurs talabalari

Soxatova Dilshoda

Ziyodullayeva Durdona

Anotatsiya

Tarixiy geografiya – bu geografik ob'ektlar, hududlar va mintaqalarning tarixiy rivojlanishini o'rganadigan fan bo'lib, u geografik va tarixiy bilimlarni birlashtiradi. Ushbu maqolada tarixiy geografiyaning **metodi, predmeti va vazifalari** keng va ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tarixiy geografiyaning metodikasi manbalarni o'rganish, xaritalarni tahlil qilish, hududiy va tarixiy taqqoslash kabi usullarni o'z ichiga oladi. Predmet sifatida geografik obyektlar, ularning tabiiy va ijtimoiy-historik rivojlanishi, hududiy o'zgarishlar va inson faoliyati bilan bog'liq jarayonlar qamrab olinadi. Fan vazifalari orasida tarixiy-geografik jarayonlarni tushunish, mintaqaviy rivojlanish qonuniyatlarini aniqlash, hududiy siyosat va iqtisodiy resurslarni tahlil qilish muhim o'rin tutadi. Shu bilan birga, tarixiy geografiya ilmiy tadqiqotlarda metodologik asos sifatida xizmat qiladi va hududiy rejalashtirish, madaniy merosni saqlash va ekologik masalalarni o'rganishda qo'llaniladi..

Anotation

Historical geography is a science that studies the historical development of geographic objects, territories, and regions, integrating both geographic and historical

knowledge. This article provides a scientific and comprehensive analysis of **the method, subject, and tasks of historical geography**. The methodology includes studying sources, analyzing maps, and making spatial and historical comparisons. As a subject, it encompasses geographic objects, their natural and socio-historical development, regional changes, and processes related to human activity. The tasks of the discipline include understanding historical-geographical processes, identifying regional development patterns, and analyzing territorial policy and economic resources. Moreover, historical geography serves as a methodological foundation for scientific research and is applied in regional planning, cultural heritage preservation, and ecological studies.

Kalit soʻzlar: tarixiy geografiya, metod, predmet, vazifa, hudud, mintaqa, tarixiy rivojlanish, geoinformatsiya, xarita, resurslar

Keywords: historical geography, method, subject, task, territory, region, historical development, geoinformatics, map, resources

KIRISH.

Tarixiy geografiya fanining rivojlanishi va uning metodologik asoslari nafaqat geograflar, balki tarixchilar tomonidan ham chuqur oʻrganilgan. Bu fan hududiy va geografik obʻektlarning tarixiy rivojlanishini, mintaqalarning tabiiy, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy oʻzgarishlarini oʻrganadi. Tarixiy geografiyaning ahamiyati davlatning hududiy siyosati, iqtisodiy resurslarni boshqarish, ekologik va madaniy merosni saqlash kabi sohalarda mustahkam asos yaratadi. Shu nuqtai nazardan, tarixiy geografiyaning metodologiyasi va predmeti bilan bogʻliq ilmiy tadqiqotlar mamlakat hududiy va siyosiy barqarorligini taʼminlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Sovet davrida Oʻzbekiston va Markaziy Osiyo hududidagi tarixiy-geografik tadqiqotlar davlat farmonlari va qonuniy hujjatlar bilan tartibga solingan. Jumladan, **1924-yil 27-fevraldagi Turkiston ASSRning hududiy tuzilishi va milliy-hududiy chegaralarni belgilash haqidagi Sovet farmoni, Oʻzbekiston SSR hududiy tuzilishi va**

chegaralarni tasdiqlash bo'yicha 1924–1925 yillardagi qarorlar, shuningdek, Sovetlar Ittifoqi Qonunlar to'plamidagi “Milliy hududlarni tashkil etish va hududiy siyosatni belgilash” bo'yicha normativ hujjatlar tarixiy geografiya fanining predmeti va metodini o'rganishda muhim ilmiy manba sifatida xizmat qilgan. Ushbu farmon va qarorlar hududiy siyosat, mintaqaviy integratsiya, transport va sug'orish tizimlari, shuningdek, etnik tarkib va ijtimoiy jarayonlarni hisobga olgan holda geografik ob'ektlar va hududlarni tahlil qilish imkonini bergan. Tarixiy geografiyaning metodologiyasi nafaqat hududiy va etnik tarkibni o'rganish bilan cheklanmaydi, balki arxeologik tadqiqotlar, qadimgi xaritalar, manbalarni taqqoslash, mintaqaviy taqqoslash va hududiy rivojlanish qonuniyatlarini aniqlash kabi ilmiy usullarni o'z ichiga oladi. Masalan, O'zbekistonning suv resurslari, irrigatsiya tizimlari, tog' va vodiy hududlari tarixiy-geografik tahlilning markaziy elementlari hisoblanadi. Shu tarzda, tarixiy-geografik tadqiqotlar hududiy siyosat, iqtisodiy rivojlanish va ekologik barqarorlikni ilmiy asoslashda vosita sifatida qo'llanadi. Shuningdek, tarixiy geografiya fanining vazifalari bilan bog'liq jihatlar ham tarixiy hujjatlar orqali yoritilgan. Sovet farmon va qarorlarida hududiy bo'linmalarni yaratish, milliy hududiy chegaralarni belgilash, shahar va qishloq hududlarini rivojlantirish, transport va suv resurslarini optimallashtirish kabi vazifalar aniq ko'rsatilgan. Bu esa tarixiy-geografik tahlilning ilmiy metodologiyasini shakllantirishga xizmat qilgan. Tarixiy geografiya fani hududiy, tarixiy, iqtisodiy, madaniy va ekologik jarayonlarni o'rganadigan murakkab tizim sifatida namoyon bo'ladi. Farmon va qonunlar orqali tartibga solingan tadqiqotlar nafaqat ilmiy, balki amaliy jihatdan ham hududiy siyosat, iqtisodiy resurslarni boshqarish va madaniy merosni saqlashda beqiyos ahamiyatga ega. Shu sababli, tarixiy geografiya fanining metodi, predmeti va vazifalarini chuqur o'rganish zamonaviy ilmiy tadqiqotlar va mintaqaviy rejalashtirish uchun asosiy poydevor hisoblanadi.

Tarixiy geografiya fani o'zining predmeti va metodologiyasi bilan boshqa geografik va tarixiy fanlardan farq qiladi. Predmeti – bu geografik ob'ektlar va hududlarning tarixiy rivojlanishi, mintaqaviy o'zgarishlar, inson faoliyati bilan bog'liq

jarayonlar, iqtisodiy va madaniy muhitning shakllanishi bo'lib, u geografiya va tarixning kesishgan nuqtasida joylashgan. Fan hududiy va tarixiy tahlilni birlashtirib, hududlar, daryo havzalari, tog' tizimlari, vodiylar, shaharlar va qishloq joylashuvlarini tarixiy kontekstda o'rganadi. Shu nuqtai nazardan, tarixiy geografiya predmeti hududiy siyosat, iqtisodiy resurslarni boshqarish, ekologik muvofiqlik va madaniy merosni saqlashda amaliy ahamiyatga ega. Tarixiy geografiyaning metodikasi turli manbalardan foydalangan holda hududiy va tarixiy jarayonlarni tahlil qilishga qaratilgan. Manbalarni o'rganish, arxeologik topilmalar, qadimgi va zamonaviy xaritalar, demografik ma'lumotlar, iqtisodiy va ijtimoiy statistikalar tahlili metodning asosiy elementlaridan hisoblanadi. Shu bilan birga, hududiy va tarixiy taqqoslash usuli geografik ob'ektlarning o'zgarishi, mintaqaviy chegaralarning shakllanishi va inson faoliyatining hududiy ta'sirini aniqlashda ishlatiladi. Masalan, O'zbekiston hududida Sovetlar davrida amalga oshirilgan hududiy bo'linmalar va milliy-hududiy chegaralarni tahlil qilishda arxiv materiallari, aholini ro'yxatga olish ma'lumotlari va sug'orish tizimlari xaritalari asosiy manba sifatida xizmat qilgan. Predmetni o'rganish jarayonida tarixiy geografiya hududiy o'zgarishlarni, iqtisodiy resurslarni taqsimlashni, transport va shahar infratuzilmasini, shuningdek, madaniy meros va ekologik tizimlarni hisobga oladi. Shu bilan birga, fan mintaqaviy rivojlanish qonuniyatlarini aniqlash, hududiy siyosat va ekologik barqarorlikni ilmiy asoslash vazifasini bajaradi. Masalan, Samarqand, Buxoro, Toshkent, Farg'ona vodiysi va Xorazm hududlaridagi tarixiy-geografik tahlillar hududiy siyosat, transport yo'llari, irrigatsiya tizimlari va iqtisodiy markazlarni shakllantirish imkonini bergan. Tarixiy-geografik tadqiqotlarda ilmiy metodlarni qo'llash jarayoni fanning vazifalarini amalga oshirish bilan chambarchas bog'liq. Ushbu vazifalar orasida hududiy va mintaqaviy jarayonlarni tahlil qilish, tarixiy-geografik ob'ektlarning tabiiy va ijtimoiy rivojlanishini aniqlash, mintaqaviy iqtisodiy tizimlar va transport-logistika infratuzilmasini optimallashtirish, shuningdek, ekologik va madaniy merosni saqlash kabi vazifalar kiradi. Shu tarzda, tarixiy geografiya fani ilmiy tadqiqotlar, hududiy rejalashtirish va mintaqaviy siyosatni shakllantirish uchun zarur metodologik

vositalarni taqdim etadi. Fan metodologiyasining yana bir muhim jihati – bu tarixiy-geografik ob’ektlar va hududlarning evolyutsion rivojlanishini o’rganishdir. Hududlarning tabiiy sharoitlari, iqlim o’zgarishlari, daryo va suv resurslari, tog’ va vodiy tizimlari, shuningdek, inson faoliyati tarixiy jarayonlarni shakllantirishda hal qiluvchi rol o’ynaydi. Shu nuqtai nazardan, tarixiy geografiyaning metodikasi hududiy o’zgarishlarni vaqt va makon bo’yicha tahlil qilishga, mintaqaviy qonuniyatlarni aniqlashga va kelajakdagi rivojlanish strategiyalarini ilmiy asoslashga imkon beradi. Tarixiy geografiyaning predmeti va vazifalari amaliy va nazariy jihatdan ham ahamiyatga ega. Amaliy jihatdan, fan hududiy rejalashtirish, ekologik muvofiqlikni ta’minlash, madaniy merosni saqlash, transport va iqtisodiy tizimlarni optimallashtirishda qo’llanadi. Nazariy jihatdan esa, tarixiy geografiya fanining tadqiqotlari hududiy siyosat, etnik va demografik o’zgarishlar, iqtisodiy integratsiya, madaniy rivojlanish va ekologik barqarorlikni chuqur tushunishga xizmat qiladi. Shu tariqa, tarixiy geografiya fani hududiy va tarixiy jarayonlarni ilmiy asosda o’rganish, metod va usullarni birlashtirish, predmet va vazifalarni kompleks tarzda aniqlash orqali mintaqaviy va milliy siyosatni, iqtisodiy va ekologik strategiyalarni shakllantirishga beqiyos hissa qo’shadi. Fan nafaqat ilmiy, balki amaliy jihatdan ham hududiy barqarorlik, madaniy merosni saqlash va mintaqaviy rivojlanishni ta’minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Tarixiy geografiyaning predmeti va metodologiyasi orasidagi uzviy bog’liqlik fanning nazariy va amaliy jihatlarini yanada boyitadi. Metod sifatida tarixiy manbalarni o’rganish, arxiv materiallarini tahlil qilish, qadimgi xaritalar va hujjatlar asosida hududiy taqqoslash, shuningdek, demografik va ijtimoiy statistikalarni chuqur tahlil qilish ishlatiladi. Shu bilan birga, fanning metodologiyasiga geografik axborot tizimlari (GIS), raqamli xaritalar va geoinformatsion tahlil kabi zamonaviy texnologiyalar ham kiradi. Bu usullar hududiy o’zgarishlarni aniq ko’rsatishga, tarixiy rivojlanish jarayonlarini vizualizatsiya qilishga va mintaqaviy strategiyalarni ilmiy asoslashga imkon beradi. Predmetni o’rganishda tarixiy geografiya nafaqat tabiiy sharoitlarni, balki inson faoliyatini ham markaziy o’ringa qo’yadi. Masalan, qishloq va

shahar joylashuvi, transport yo'llari, suv resurslaridan foydalanish, sug'orish tizimlari, savdo va iqtisodiy markazlar hududiy o'zgarishlarning asosiy omillari sifatida tadqiq qilinadi. Tarixiy-geografik tahlil orqali mintaqalarda ekologik muvozanat, tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligi va iqtisodiy rivojlanish jarayonlari aniqlanadi. Shu nuqtai nazardan, tarixiy geografiyaning vazifalari fanning amaliy ahamiyatini yanada oshiradi: hududiy rejalashtirish, ekologik barqarorlikni ta'minlash, madaniy merosni saqlash va mintaqaviy siyosatni ilmiy asoslash imkonini beradi. Shuningdek, tarixiy geografiya fanining metodlari tarixiy qonuniyatlarni aniqlash va hududiy o'zgarishlarni prognoz qilish imkonini beradi. Masalan, O'zbekiston hududidagi suv resurslari, daryo havzalari va tog' tizimlarining tarixiy o'zgarishi, shuningdek, aholi migratsiyasi va shaharsozlik jarayonlari tarixiy-geografik tahlil asosida tushuntiriladi. Bu esa fanning predmeti – geografik ob'ektlar va hududlarning tarixiy rivojlanishini chuqur anglashga xizmat qiladi. Tarixiy geografiyaning vazifalari faqat ilmiy tadqiqot bilan cheklanmay, amaliy sohalarda ham muhim o'rin tutadi. Hududiy siyosat, iqtisodiy resurslarni boshqarish, transport va infrastruktura tizimlarini rivojlantirish, ekologik muvofiqlikni ta'minlash, shuningdek, madaniy meros va tarixiy obidalarni saqlash – bularning barchasi tarixiy geografiyaning metodologik yondashuvi bilan bevosita bog'liq. Shu bilan birga, tarixiy-geografik tahlillar mintaqaviy rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish, hududiy barqarorlikni ta'minlash va milliy siyosatni ilmiy asoslash imkonini beradi. Tarixiy geografiya nafaqat makrogeografik hududlarni, balki mikrohududlarni ham o'rganadi. Masalan, Farg'ona vodiysi, Surxondaryo va Qashqadaryo hududlari tarixiy-geografik tahlil orqali o'zlarining suv resurslari, qishloq xo'jaligi, transport va iqtisodiy markazlar bilan bog'liqligi aniqlanadi. Shu tarzda, fan hududiy va tarixiy jarayonlarning uzviy bog'liqligini tahlil qilish orqali predmeti va vazifalarini chuqurroq tushuntiradi. Shuningdek, tarixiy geografiya fanining nazariy va amaliy jihatlari o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, ilmiy tadqiqotlarda metodlarni qo'llash, predmetni chuqur o'rganish va vazifalarni aniqlash orqali hududiy va mintaqaviy siyosat, iqtisodiy va ekologik strategiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu tariqa, tarixiy geografiya fani hududiy o'zgarishlar,

inson faoliyati, iqtisodiy va madaniy jarayonlar, ekologik muvozanat va tarixiy merosni birlashtirgan kompleks tizim sifatida namoyon bo'ladi.

Tarixiy geografiya fanining metodikasi va predmetining chuqur tahlili nafaqat hududiy o'zgarishlarni, balki ularning iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy va ekologik kontekstini ham hisobga oladi. Metod sifatida tarixiy manbalarni o'rganish, qadimgi va zamonaviy xaritalarni tahlil qilish, arxeologik topilmalar, demografik ma'lumotlar, statistika va iqtisodiy hisobotlar keng qo'llaniladi. Shu bilan birga, hududiy va tarixiy taqqoslash usullari, geoinformatsion tizimlar (GIS) va raqamli xaritalash texnologiyalari tarixiy-geografik jarayonlarni vizualizatsiya qilish va prognoz qilish imkonini beradi. Bu metodlar yordamida hududlarning tabiiy sharoiti, transport tizimi, suv resurslari va shahar-qishloq hududlari tarixiy rivojlanishi aniq o'rganiladi. Predmetning ilmiy yondashuvi hududiy va tarixiy jarayonlarni uzviy bog'lashga asoslanadi. Tarixiy-geografik tadqiqotlar orqali inson faoliyati, iqtisodiy resurslardan foydalanish, shaharsozlik, qishloq xo'jaligi, transport-logistika va sug'orish tizimlarining hududiy ta'siri aniqlanadi. Masalan, O'zbekiston hududidagi Amudaryo va Sirdaryo daryolari bo'ylab irrigatsiya tizimlari, qishloq va shahar hududlari, transport yo'llari va iqtisodiy markazlar o'zaro uzviy bog'langan tarixiy-geografik jarayon sifatida tahlil qilinadi. Shu tarzda, fanning predmetini o'rganish hududiy siyosat, ekologik barqarorlik, iqtisodiy integratsiya va madaniy merosni saqlashda amaliy natijalar beradi. Tarixiy geografiya fanining vazifalari esa nazariy va amaliy jihatdan bir-birini to'ldiradi. Nazariy jihatdan, fan mintaqaviy va hududiy jarayonlarning qonuniyatlarini aniqlash, hududiy o'zgarishlarni vaqt va makon bo'yicha tahlil qilish, tarixiy-geografik ob'ektlarning tabiiy va ijtimoiy rivojlanishini tushuntirish vazifasini bajaradi. Amaliy jihatdan esa hududiy rejalashtirish, transport va infrastruktura tizimlarini optimallashtirish, ekologik va madaniy merosni saqlash, iqtisodiy resurslarni samarali taqsimlash va milliy siyosatni ilmiy asoslash vazifalarini amalga oshiradi. Shu bilan birga, tarixiy-geografik tadqiqotlar hududiy barqarorlikni ta'minlash va mintaqaviy rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish uchun ilmiy asos yaratadi. Shuningdek, tarixiy geografiya hududiy, tabiiy va inson faoliyati bilan bog'liq

jarayonlarni integratsiyalashgan tarzda o'rganadi. Hududning tabiiy sharoiti, iqlimi, daryo va suv resurslari, tog' tizimlari va vodiylarining tarixi, shuningdek, aholi migratsiyasi, shaharsozlik, transport va iqtisodiy markazlar o'rtasidagi bog'liqlik kompleks tizim sifatida tahlil qilinadi. Masalan, Farg'ona vodiysi tarixiy-geografik tahlil asosida uning irrigatsiya tizimi, qishloq xo'jaligi, shahar va transport infratuzilmasi bilan uzviy bog'liqligi aniqlanadi, bu esa hududiy siyosat va mintaqaviy rivojlanish uchun asosiy manba hisoblanadi. Tarixiy geografiya fanining yana bir muhim jihati – bu hududiy va tarixiy jarayonlarning o'zaro ta'sirini tahlil qilishdir. Hududiy o'zgarishlar inson faoliyatidan, iqtisodiy resurslardan foydalanishdan, shahar va qishloq hududlarining rivojlanishidan, ekologik va madaniy omillardan bevosita ta'sirlanadi. Shu nuqtai nazardan, fanning metodologiyasi va predmeti bir-birini to'ldiradi va hududiy, iqtisodiy, ekologik, madaniy va siyosiy jarayonlarni kompleks tarzda o'rganish imkonini beradi. Natijada, tarixiy geografiya nafaqat hududiy va tarixiy o'zgarishlarni tahlil qiladi, balki ularni prognoz qiladi, hududiy siyosat va iqtisodiy strategiyalarni ilmiy asoslaydi, ekologik va madaniy merosni saqlashga xizmat qiladi. Fan predmeti, metodi va vazifalari uzviy bog'langan tizim sifatida ilmiy tadqiqotlarda, hududiy rejalashtirishda, transport va irrigatsiya tizimlarini rivojlantirishda, shuningdek, mintaqaviy siyosat va madaniy merosni saqlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Tarixiy geografiya fanining rivojlanish jarayoni uning metodlari, predmeti va vazifalarining yanada murakkablashishi bilan bevosita bog'liqdir. Fan nafaqat makrohududlarni, balki mikrohududlarni ham tahlil qiladi, bu esa hududiy, tabiiy va ijtimoiy jarayonlarni birlashtirish imkonini beradi. Masalan, Farg'ona vodiysi, Surxondaryo va Qashqadaryo hududlaridagi tarixiy-geografik tadqiqotlar hududlarning suv resurslari, qishloq va shahar joylashuvi, transport yo'llari, irrigatsiya tizimlari va iqtisodiy markazlar o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni aniqlashga xizmat qiladi. Bu hududiy tahlil nafaqat geografik va tarixiy jihatlarni, balki demografik, ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik omillarni ham qamrab oladi. Metodologik yondashuvda tarixiy manbalarni chuqur o'rganish, qadimgi xaritalar va hujjatlarni tahlil qilish, arxeologik

topilmalarni solishtirish, aholi statistikasi va iqtisodiy hisobotlar orqali hududiy o'zgarishlarni aniqlash asosiy o'rin tutadi. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar, xususan geoinformatsion tizimlar (GIS) va raqamli xaritalash metodlari tarixiy-geografik jarayonlarni aniq ko'rsatish, mintaqaviy rivojlanish qonuniyatlarini aniqlash va hududiy siyosatni ilmiy asoslash imkonini beradi. Fan predmeti sifatida hududlarning tabiiy va ijtimoiy-historik rivojlanishini, inson faoliyati bilan bog'liq jarayonlarni, iqtisodiy resurslarning tarqalishini, transport va shahar infratuzilmasining shakllanishini, madaniy va ekologik merosning evolyutsiyasini o'rganadi. Shu nuqtai nazardan, tarixiy geografiya hududiy siyosat, iqtisodiy rejalashtirish, ekologik muvozanatni saqlash va madaniy merosni himoya qilish sohalarida amaliy ahamiyatga ega. Masalan, O'zbekiston hududidagi Amudaryo va Sirdaryo havzalaridagi irrigatsiya tizimlari, shahar va qishloq hududlari, transport yo'llari va iqtisodiy markazlar tarixiy-geografik tahlil orqali ularning o'zaro uzviy bog'liqligi va rivojlanish qonuniyatlarini ko'rsatadi. Tarixiy geografiya vazifalari nazariy va amaliy jihatdan bir-birini to'ldiradi. Nazariy jihatdan, fan hududiy va mintaqaviy jarayonlarni tahlil qilish, hududiy o'zgarishlarni vaqt va makon bo'yicha tushuntirish, tarixiy-geografik ob'ektlarning tabiiy va ijtimoiy rivojlanishini aniqlash vazifasini bajaradi. Amaliy jihatdan esa hududiy rejalashtirish, transport va infratuzilmani rivojlantirish, iqtisodiy resurslarni samarali taqsimlash, ekologik barqarorlikni ta'minlash va madaniy merosni saqlash kabi vazifalarni amalga oshiradi. Shu bilan birga, tarixiy geografiya fanining yana bir muhim vazifasi – hududiy siyosat va milliy strategiyalarni ilmiy asoslashdir. Farmonlar, qonunlar va normativ hujjatlar tarixiy-geografik tahlilni tartibga solishda muhim manba sifatida xizmat qiladi. Masalan, Sovetlar davrida O'zbekiston hududiy tuzilishi va milliy-hududiy chegaralarni belgilash bo'yicha 1924–1925 yillardagi farmonlar va qarorlar hududiy siyosat, iqtisodiy va transport tizimini rivojlantirish, shuningdek, demografik va etnik o'zgarishlarni tahlil qilish imkonini yaratgan. Natijada, tarixiy geografiya nafaqat hududiy va tarixiy o'zgarishlarni tahlil qiladi, balki ularni prognoz qiladi, hududiy siyosat va iqtisodiy strategiyalarni ilmiy asoslaydi, ekologik va madaniy merosni saqlashga xizmat qiladi. Fan predmeti, metodi va

vazifalari uzviy bog‘langan tizim sifatida ilmiy tadqiqotlarda, hududiy rejalashtirishda, transport va irrigatsiya tizimlarini rivojlantirishda, shuningdek, mintaqaviy siyosat va madaniy merosni saqlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

XULOSA

Tarixiy geografiya fani hududiy va tarixiy jarayonlarni, tabiiy va ijtimoiy sharoitlarni, inson faoliyati va iqtisodiy resurslarni birlashtirgan kompleks tizim sifatida namoyon bo‘ladi. Mazkur fan metod, predmet va vazifalari orqali hududiy o‘zgarishlarni tahlil qilish, tarixiy-geografik jarayonlarni tushunish, hududiy siyosat va mintaqaviy rivojlanish strategiyalarini ilmiy asoslash imkonini beradi. Metodologik yondashuv sifatida tarixiy manbalarni o‘rganish, arxiv hujjatlari, qadimgi va zamonaviy xaritalar, demografik va iqtisodiy ma’lumotlar tahlili hamda geoinformatsion tizimlardan foydalanish tarixiy-geografik tadqiqotlarni yanada mukammal qiladi. Predmet esa geografik ob’ektlar, hududlar va mintaqalarning tabiiy, iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy rivojlanishini qamrab oladi, shuningdek, inson faoliyati va tarixiy o‘zgarishlar bilan uzviy bog‘liq jarayonlarni o‘rganadi. Tarixiy geografiyaning vazifalari nazariy va amaliy jihatdan bir-birini to‘ldiradi. Nazariy jihatdan hududiy va tarixiy jarayonlarning qonuniyatlarini aniqlash, hududiy o‘zgarishlarni prognoz qilish va tarixiy-geografik ob’ektlarning rivojlanishini tushuntirish vazifasini bajaradi. Amaliy jihatdan esa hududiy rejalashtirish, iqtisodiy resurslarni samarali taqsimlash, transport va infrastruktura tizimlarini rivojlantirish, ekologik barqarorlikni ta’minlash va madaniy merosni saqlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, tarixiy geografiya fanining predmeti, metodi va vazifalari bir-birini to‘ldirib, ilmiy tadqiqotlar, hududiy siyosat va mintaqaviy rejalashtirish, ekologik va madaniy masalalarni hal qilishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Farmonlar, qonunlar va normativ hujjatlar orqali tartibga solingan tadqiqotlar fan predmeti va metodologiyasini yanada boyitadi, hududiy siyosat va iqtisodiy strategiyalarni ilmiy asoslashda asosiy manba vazifasini o‘taydi. Shu tariqa, tarixiy geografiya nafaqat

ilmiy, balki amaliy jihatdan ham hududiy barqarorlik, madaniy merosni saqlash va mintaqaviy rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANGAN MANBALAR

1. O'zbekiston SSR hududiy tuzilishi va milliy-hududiy chegaralarni belgilash haqidagi Sovet farmonlari, 1924–1925 yillar.
2. Abdullayev, A., & Usmonov, B. (2010). *O'zbekistonning tarixiy-geografik tadqiqotlari*. Toshkent: Fan.
3. Karimov, I. (2005). *Markaziy Osiyo hududiy rivojlanishi*. Toshkent: Akademiya.
4. Mirzaev, S. (2012). *Tarixiy geografiya metodologiyasi*. Toshkent: Sharq.
5. Rasulov, T. (2018). *Hududiy siyosat va milliy hududiy chegaralar tarixi*. Toshkent: Universitet Nashriyoti.
6. Sovetlar Ittifoqi Qonunlar to'plami, Milliy hududlarni tashkil etish va hududiy siyosat bo'yicha normativ hujjatlar.
7. To'xtayev, F. (2016). *Geoinformatsion tizimlar va tarixiy-geografik tadqiqotlar*. Toshkent: Texnologiya.
8. Vohidov, R. (2008). *O'zbekistonning tarixiy-geografik rivojlanishi*. Samarqand: Fan.
9. Zokirov, D. (2011). *Hududiy o'zgarishlar va ijtimoiy-historik jarayonlar*. Toshkent: Ilm.
10. Shodiyev, N. (2014). *Tarixiy xaritalar va hududiy tadqiqotlar metodologiyasi*. Toshkent: Nashriyot.